

rencije, nego kao potrebu da se naglasi nužnost pokretanja ili, bolje rečeno, preokretanja ljudske svijesti o važnosti opstanka. Nije pritom riječ (samo) o opstanku biljnog i životinjskog svijeta, nego o opstanku *doma* koji dijele svi ljudi. Upravo zbog toga koncepti održivog razvoja i integralne održivosti ne postaju, kako se u posljednje vrijeme često sugerira, istrošenim i ispraznim floskulama. No, rijetki su primjeri provedbe koncepta održivosti i održivog razvoja u praksi. To se može povezati s nedovoljno razvijenom svijješću o potrebi za očuvanjem prirodnog okoliša, makar isključivo i samo zbog ljudskog opstanka. Dakle, opstanak prirodnog okoliša preduvjet je opstanku čovjeka i to je, još uvijek, nepobitna činjenica. Može se reći da je tomu tako zato što suvremena znanost zasad nije ponudila alternativu niti u smislu opstanka na ovom planetu nakon što čovjek iscrpi prirodne resurse, niti nam je ponudila neko drugo mjesto življenja, odnosno »izvanzemaljsku alternativu«.

Znanstvenici poput Ivana Cifrića toga su svjesni danas kao što su to bili i prije gotovo četrdeset godina. U posljednje vrijeme ističu kako sveopća društveno-ekološka kriza ne može biti riješena istim sredstvima i na isti način kojim je ta kriza stvorena – potrebna je, naime, opća društvena promjena. Cifrić tu promjenu vidi u oblikovanju nove razvojne paradigme. Ta bi paradigma bila rezultat interdisciplinarnosti i transdisciplinarnosti, odnosno ukupne suradnje znanstvenika iz svih znanstvenih područja.

Iznimna je važnost *Leksikona socijalne ekologije* u činjenici da on ne pripada samo sociologiji, nego je to interdisciplinarno djelo koje će svojim objašnjenjima u isti mah služiti studentima kao uvod za razvoj kritičkog razmišljanja o društveno-ekološkim pojavama i znanstvenicima kao pouzdan orijentir u njihovu znanstvenom radu na tome području.

Anita Bušljeta Tonković

*Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Područni centar Gospić*

DOI: 10.5613/rzs.43.2.6

Lynette Šikić-Mićanović

Skriveni životi: prilog antropologiji ruralnih žena

Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2012, 173 str.

Knjiga *Skriveni životi: prilog antropologiji ruralnih žena* autorice Lynette Šikić-Mićanović ubraja se u rijetke kvalitativne studije na hrvatskome jeziku, a k tome je i studija rijetke istraživačke teme – život ruralnih/seoskih žena. Nastala je na temelju doktorskog rada i za njegove potrebe provedenoga terenskog istraživanja u šest slavonskih sela tijekom kojega je autorica prikupljala podatke metodama sudjelujućeg promatranja i polustrukturiranog intervjua.

Knjiga predstavlja harmoničnu cjelinu teorijskih uvida, metodoloških na-

pomena i empirijskih interpretacija pa tako donosi jasna i suptilna promišljanja o životu (i istraživanju) ruralnih žena, čineći time vrijedan doprinos društvenim znanostima, u kojima se teme poput ove, marginalne i nevidljive, vrlo rijetko uzima kao okosnicu i fokus istraživanja. Ona nije doprinos samo antropologiji nego i sociologiji – sociologiji roda i ruralnoj sociologiji kojima u Hrvatskoj kronično nedostaje kvalitativnih istraživanja. Stil kojim je knjiga napisana vrlo je tečan, lucidan, angažiran, a istodobno i kvalitativnoistraživački osoban i znanstveno nepristran.

Cilj studije bio je razumjeti kako se u slavonskim selima rod društveno i kulturno konstruira, i to ponajprije kroz svakodnevni život žena. Knjiga je podijeljena na sedam opsegom podjednakih poglavlja. U prvom poglavlju »Rod i ruralnost« autorica daje koncizan pregled osnovnih suvremenih znanstvenih shvaćanja roda, ženskosti i muškosti, ruralnosti te najvažnijih tema ruralnih rodnih studija, što predstavlja uvodni okvir osnovnih pojmova od kojih se u istraživanju krenulo.

U »Metodološkim razmatranjima« autorica ukratko predstavlja različite metodološke pristupe koji se koriste u ruralnim istraživanjima te argumentira svoj izbor kvalitativnog pristupa. Potom posvećuje pozornost etičkim pitanjima koja se pojavljuju u kvalitativnom istraživanju i karakteristikama kvalitativno-istraživačkih intervjuja objašnjavajući njihove prednosti i nedostatke te na koji je način sama pristupila metodološkim pitanjima u istraživanju. Znatno dio tog

poglavlja ispunjen je opisom uzorka i mjesta istraživanja, uključujući i statističke podatke za Vukovarsko-srijemsku županiju, sela u kojima je provedeno terensko istraživanje te najiscrpnije podatke za osobe iz uzorka.

Poglavlje »Osobno i etnografsko sebstvo« posebno je vrijedan dio knjige. U njemu autorica piše o ulozi istraživača/ice pri prikupljanju podataka i vlastitoj pozicionalnosti te istraživačkim dvojabama i izazovima. Opisuje se i promišlja na koji način identitet istraživača/ice utječe na sve aspekte istraživačkog procesa te navodi metodološke momente koji su mogli i na koji način utjecati na prikupljanje podataka. Pritom autorica otvoreno govori o svojim identitetima koji su bili »meta« procjene sudionica i sudionika istraživanja te navodi strategije koje je poduzimala kako bi njezino promatranje sa sudjelovanjem zbog njezine različitosti od promatranih/intervjuiranih osoba njih što manje uznemiravalo i dovoljno motiviralo. Posebno je vrijedno pročitati uvide iz tog dijela knjige zato što pokazuju da »suigra« između istraživača/ice s njegovim/njezinim vrednotama i sudionika/ca s njihovim vrednotama zahtijeva istraživačku refleksivnost i osvještavanje obostranih utjecaja istraživačkih aktera/ica na tijek i sadržaj istraživanja. Također, naglašava se kako su osobna iskustva i sredina iz koje istraživač/ica potječe važan i dostupan izvor podataka te da je, budući da istraživač/ica oblikuje istraživanje, važno istaknuti etnografsko sebstvo kao utjelovljeno, situirano

i subjektivno, a ne nevidljivo, prozirno i podložno lakom ekstrahiranju.

U sljedećim trima poglavljima (»Rodne vrijednosti i stavovi: između tradicije i suvremenosti«, »Značenja, prakse i učinci kućanskog rada«, »Doprinos žena ruralnom razvoju«) iznese-no je mnogo podataka s terena, a dio njih je prikazan kroz citate sudionica. Također, podatci se kontekstualiziraju i iznošenjem usporedbi s drugim istraživanjima te opisom društveno-političkoga konteksta razvoja društva. Primjerice, tradicionalizam i patrijarhalnost osnovne su vrednote ustanovljene istraživanjem i u tom su kontekstu istražena i rodna očekivanja, rodne prakse, što znači biti djevojkom/ženom, a što »idealnom« ženom. Nalazi koji govore o tim temama pomno su obrazloženi i ilustrirani citatima. Očekivanja se kroz naraštaje gotovo ne mijenjaju i obuhvaćaju bivanje ženom kroz ulogu dobre domaćice, majke i supruge, kroz vezanost (pa i fizičku) za dom i kuću te kroz čuvanje dobrobiti i morala obitelji. Kućanski posao uz brigu za djecu, što je isključiva domena odgovornosti slavonskih žena, ostavlja im vrlo malo ili nimalo vremena za druge aktivnosti, a i u skladu s društvenim očekivanjima, žene svoje identitete i društveni status ostvaruju upravo kroz te poslove. One po pravilu ne propituju nepravедnost takve podjele rada, pa ni svoje nesudjelovanje u donošenju odluka u kućanstvu. U interpretaciji tih i drugih nalaza istraživanja autorica ih kontinuirano povezuje sa širim društvenim značenjem takvih obrazaca te s tumačenjem njihovih

uzroka i posljedica (primjerice, konzer-viranje načina na koji se rod – činjenje/bivanje ženom, stvara i obnavlja).

Sva empirijska poglavlja prati pregled osnovnih teorijskih koncepata na koje se autorica u analizi i interpretaciji oslanja. Također, i kvantitativni podatci su integralni dio analiziranog sadržaja pa je svako poglavlje cjelina za sebe, u kojoj se višeslojno pristupa temama što ih obrađuje – od širega društvenog (makro)konteksta do konkretnoga, lokalnog, istraženog, citatima ilustriranog (mikro)konteksta. Mnogo je lucidnih uvida i interpretacija u knjizi, što je slučaj i u poglavlju o doprinosu žena ruralnom razvoju i posljednjem poglavlju (»Zaključci i prijedlozi«) gdje se naznačuje koja je (moguća) uloga žena u ruralnom prostoru, koje su zapreke većem sudjelovanju žena u ruralnom (i društvenom) razvoju te se predlaže kako bi kroz sferu obrazovanja, mobilnosti i slobodnog vremena žene mogle ostvariti osobite koristi za svoju, a posljedično i društvenu dobrobit.

Knjiga *Skriveni životi: prilog antropologiji ruralnih žena*, barem u smislu znanstvenog uvida, zaista čini živote slavonskih žena manje skrivenima pružajući razumijevanje toga kako one žive, kako »čine« svoj rod, kako bivaju ženama. Time se knjigom potiču i daljnja istraživačka pitanja o ruralnim ženama, ali i društvena pitanja koja potiču potrebu za promjenama koje autorica vrlo pažljivo sugerira.

Nataša Bokan

Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu